

Strujni pojačavači

U analognoj elektronici naponski pojačavači su dominantni

- uticaj nasleda: pojačavači sa elektronskim cevima su pojačavali napon
- uticaj tehnologije izrade integrisanih kola
- priključivanje naponskog pojačavača je jednostavnije od priključivanja strujnog pojačavača (koje zahteva raskidanje grane čija struja se pojačava)
- ulazni diferencijalni stepen naponskih pojačavača ima dobro potiskivanje signala srednje vrednosti
- pojačavači sa naponskim izlazom ne zahtevaju diferencijalni izlaz za primenu (naponske) povratne spregе

Mane prisutne kod naponskih operacionih pojačavača u kolima sa povratnom spregom:

- konstantan proizvod pojačanja i propusnog opsega, ako se radi o naponskom pojačavaču sa povratnom spregom
- ograničena maksimalna brzina promene izlaznog napona, određena strujom strujnog izvora ulaznog diferencijalnog stepena

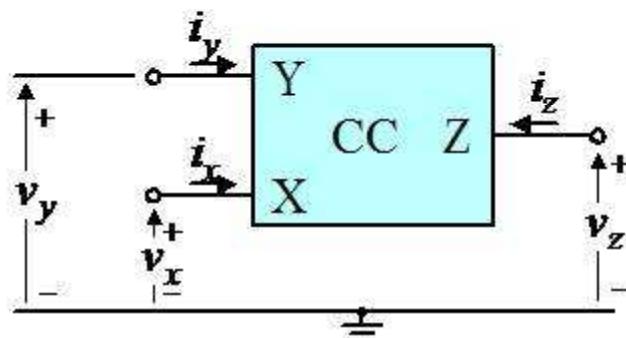
Razvoj tehnologije izrade integrisanih kola omogućio je izradu drugačijih tipova pojačavača. Jedan od tih tipova su strujni pojačavači. Strujni pojačavači imaju bolje karakteristike u pogledu brzine rada, naročito kada se realizuju u bipolarnoj tehnologiji (sa vertikalnim tranzistorima oba tipa).

Strujni prenosnici (current conveyors - CC)

Strujni pojačavači bez povratne sprege, sa malim i konstantnim strujnim pojačanjem koje je određeno geometrijom tranzistora ili vrednostima impedansi na ulazu i izlazu.

Imaju četiri priključka →

U poređenju sa OP imaju veći AB proizvod i obezbeđuju veći CMRR u instrumentacionim pojačavačima

Strujni prenosnici prve vrste - CCI

Napon na ulazu X jednak je naponu priključenom na ulaz Y i ne zavisi od struje I koja se dovodi na ulaz X

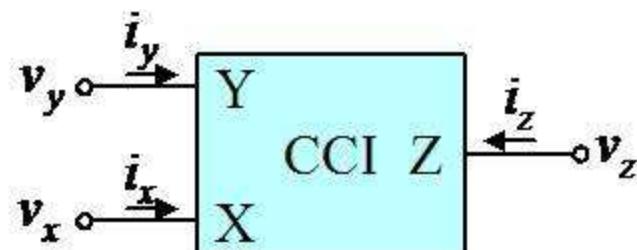
Struja ulaza Y jednaka je struji I koja se dovodi na ulaz X i ne zavisi od napona priključenog na ulaz Y

Struja I prenosi se do izlaznog priključka Z koji ima karakteristike strujnog izvora struje I i velike izlazne impedanse

Matrična predstava:

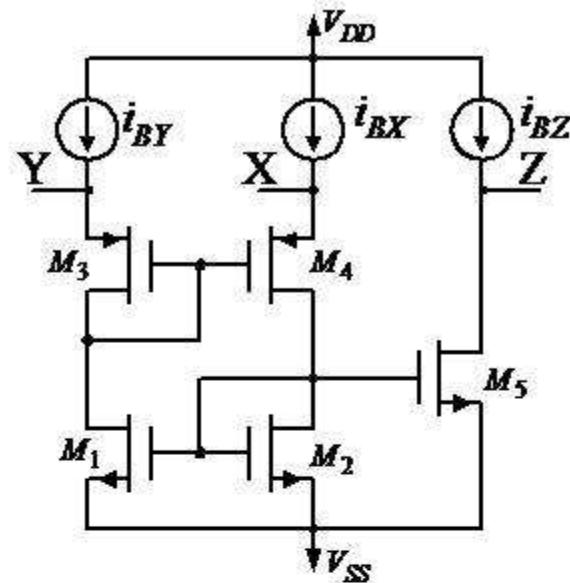
$$\begin{bmatrix} i_y \\ v_x \\ i_z \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} 0 & 1 & 0 \\ 1 & 0 & 0 \\ 0 & 1 & 0 \end{bmatrix} \begin{bmatrix} v_y \\ i_x \\ v_z \end{bmatrix}$$

$$\Rightarrow \begin{cases} i_x = i_y = i_z \\ v_x = v_y \end{cases}$$

CMOS realizacija:

NMOS tranzistori M1 i M2 čine strujno ogledalo koje obezbeđuje jednakost struja drenova PMOS tranzistora M3 i M4 a stoga i jednakost napona na priključcima X i Y

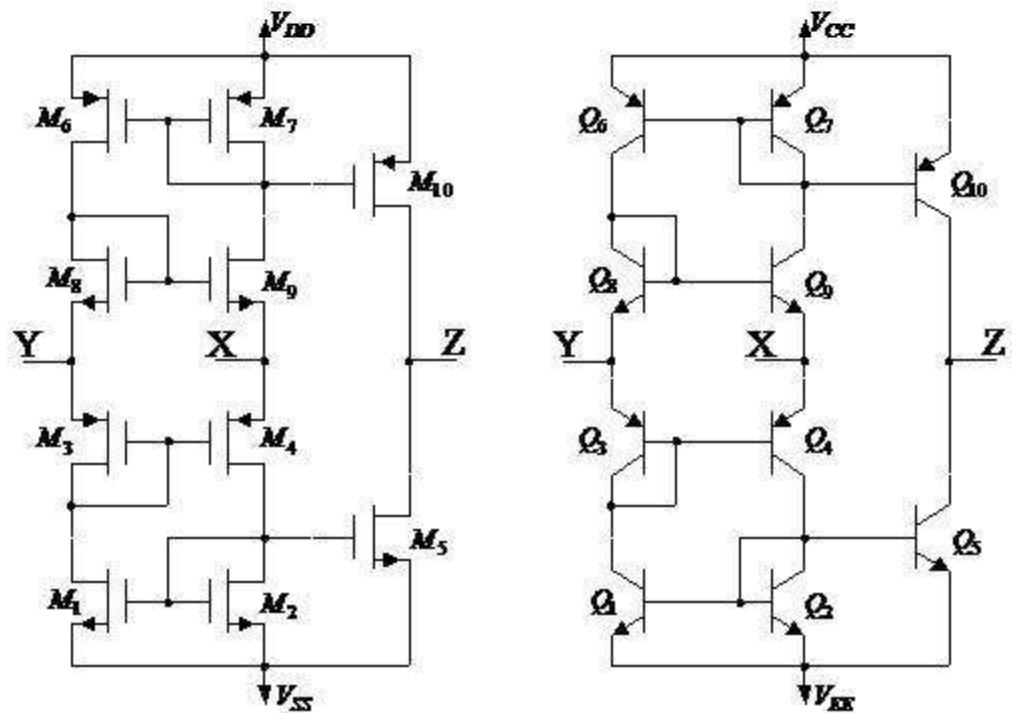

Puš-pul realizacija:

Kolo u klasi AB može da radi sa strujama oba polariteta.

Dva komplementarna prenosnika

Za realizaciju sa bipolarnim tranzistorima potrebno je da i pnp tranzistori budu dobrih karakteristika (vertikalni)

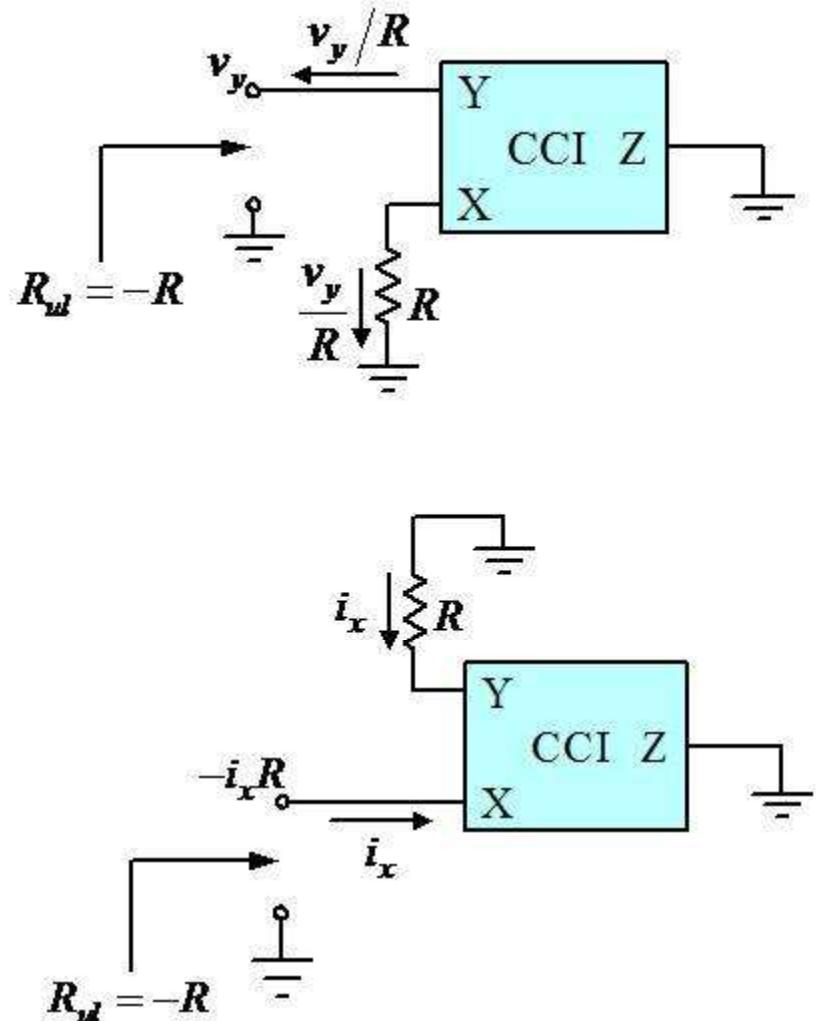

Primena:

Negativni konvertor impedanse

Ako se od ulaza X do mase priključi otpornik R, ulazna impedansa između priključka Y i mase je negativna otpornost $-R$ na koju se dovodi napon v_Y

Ako se od ulaza Y do mase priključi otpornik R, ulazna impedansa između priključka X i mase je negativna otpornost $-R$ kroz koju teče struja i_X

Može da se koristi u oscilatorima

Strujni prenosnici druge vrste - CCII

Napon na ulazu X jednak je naponu priključenom na ulaz Y i ne zavisi od struje I koja se dovodi na ulaz X

Struja ulaza Y jednaka je nuli, a njegova ulazna impedansa je beskonačna

Struja I prenosi se do izlaznog priključka Z koji ima karakteristike strujnog izvora struje I i velike izlazne impedanse

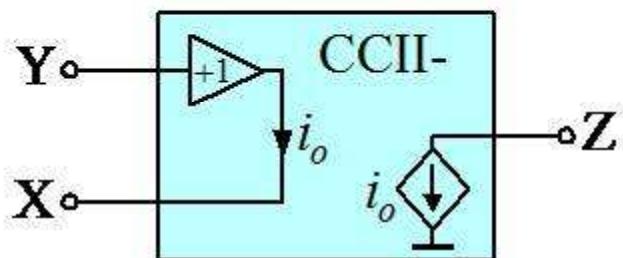
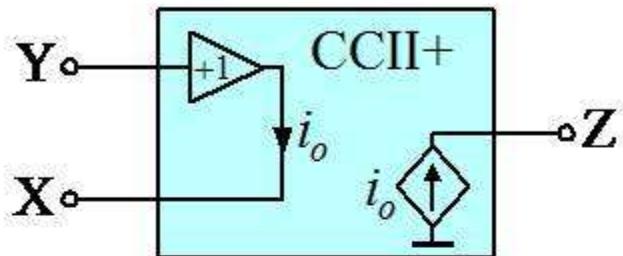
Matrična predstava:

$$\begin{bmatrix} i_y \\ v_x \\ i_z \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} 0 & 0 & 0 \\ 1 & 0 & 0 \\ 0 & \pm 1 & 0 \end{bmatrix} \begin{bmatrix} v_y \\ i_x \\ v_z \end{bmatrix}$$

$$\Rightarrow \begin{cases} i_y = 0 \\ v_x = v_y \\ i_z = \pm i_x \end{cases}$$

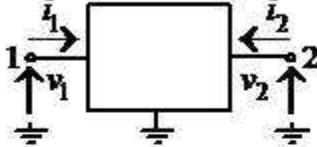
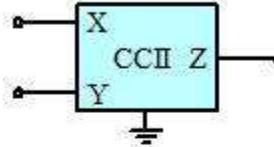
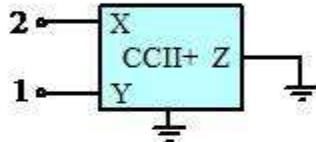
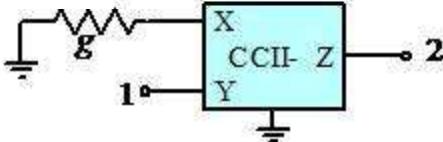
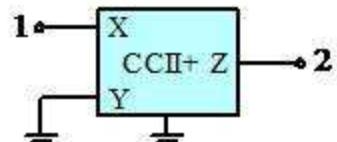
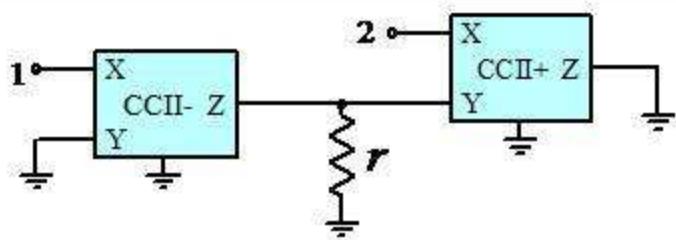

CCII- se ponekad naziva idealnim MOS tranzistorom, kod kojeg je priključak Y gejt, X je sors, a Z drejn

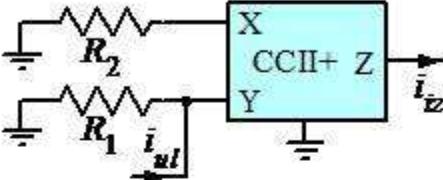
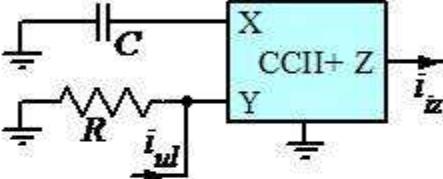
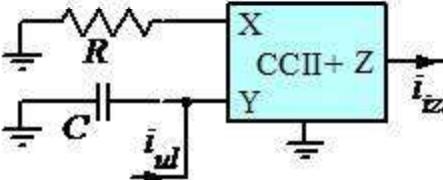
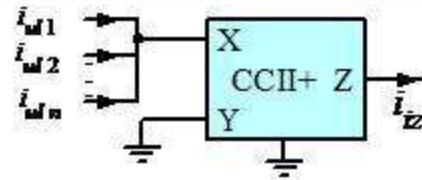
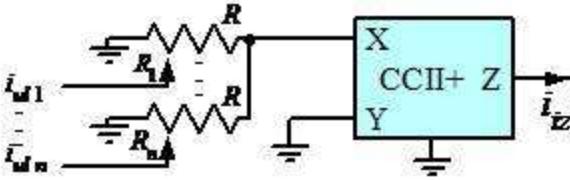
Primene strujnih prenosnika u sintezi mreža

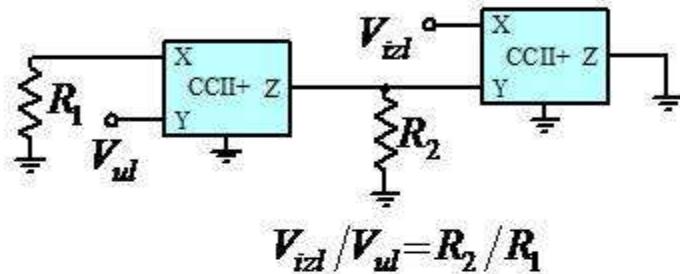
Kontrolisani izvori, konvertori impedanse, invertori impedanse, žiratori

	Karakterizacija	Realizacija primenom strujnih prenosnika
Realizovana mreža sa dva pristupa		
Naponom kontrolisani naponski izvor	$\begin{bmatrix} \bar{i}_1 \\ \bar{v}_2 \end{bmatrix} = \mathbf{G} \times \begin{bmatrix} \bar{v}_1 \\ \bar{i}_2 \end{bmatrix}, \quad \mathbf{G} = \begin{bmatrix} 0 & 0 \\ 1 & 0 \end{bmatrix}$	
Naponom kontrolisani strujni izvor	$\begin{bmatrix} \bar{i}_1 \\ \bar{v}_2 \end{bmatrix} = \mathbf{Y} \times \begin{bmatrix} \bar{v}_1 \\ \bar{v}_2 \end{bmatrix}, \quad \mathbf{Y} = \begin{bmatrix} 0 & 0 \\ g & 0 \end{bmatrix}$	
Strujom kontrolisani strujni izvor	$\begin{bmatrix} \bar{v}_1 \\ \bar{i}_2 \end{bmatrix} = \mathbf{H} \times \begin{bmatrix} \bar{i}_1 \\ \bar{v}_2 \end{bmatrix}, \quad \mathbf{H} = \begin{bmatrix} 0 & 0 \\ 1 & 0 \end{bmatrix}$	
Strujom kontrolisani naponski izvor	$\begin{bmatrix} \bar{v}_1 \\ \bar{v}_2 \end{bmatrix} = \mathbf{Z} \times \begin{bmatrix} \bar{i}_1 \\ \bar{i}_2 \end{bmatrix}, \quad \mathbf{Z} = \begin{bmatrix} 0 & 0 \\ r & 0 \end{bmatrix}$	

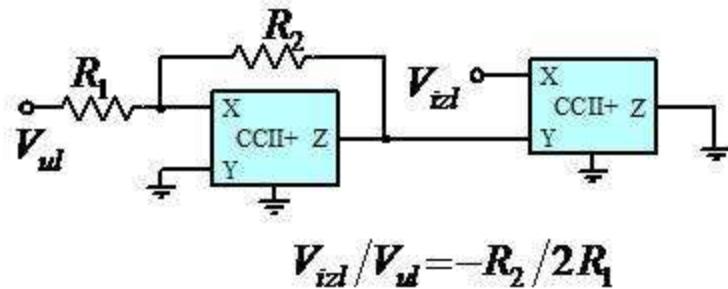
Realizovana mreža sa dva pristupa	Karakterizacija	Realizacija primenom strujnih prenosnika
NIC (Negativni konvertor impedanse)	$\begin{bmatrix} i_1 \\ v_2 \end{bmatrix} = G \times \begin{bmatrix} v_1 \\ i_2 \end{bmatrix}, \quad G = \begin{bmatrix} 0 & 1 \\ 1 & 0 \end{bmatrix}$	
NIV (Negativni invertor impedanse)	$\begin{bmatrix} i_1 \\ i_2 \end{bmatrix} = Y \times \begin{bmatrix} v_1 \\ v_2 \end{bmatrix}, \quad Y = \begin{bmatrix} 0 & g_1 \\ g_2 & 0 \end{bmatrix}$	
Žirator (Pozitivni invertor impedanse)	$\begin{bmatrix} i_1 \\ i_2 \end{bmatrix} = Y \times \begin{bmatrix} v_1 \\ v_2 \end{bmatrix}, \quad Y = \begin{bmatrix} 0 & -g \\ g & 0 \end{bmatrix}$	

Primene strujnih prenosnika u analognoj računskoj tehnici

Funkcionalni element	Funkcija	Realizacija primenom strujnih prenosnika
Strujni pojacavac	$i_{zsl} = \frac{R_1}{R_2} i_{ul}$	
Strujni diferencijator	$i_{zsl} = RC \frac{di_{ul}}{dt}$	
Strujni integrator	$i_{zsl} = \frac{1}{RC} \int i_{ul} dt$	
Strujni sabirac	$i_{zsl} = -\sum_j^n i_{ulj}$	
Strujni sabirac sa težinskim faktorima	$i_{zsl} = -\sum_j^n i_{ulj} \frac{R_j}{R}$	

Pojačavač napona napravljen primenom strujnih prenosnika

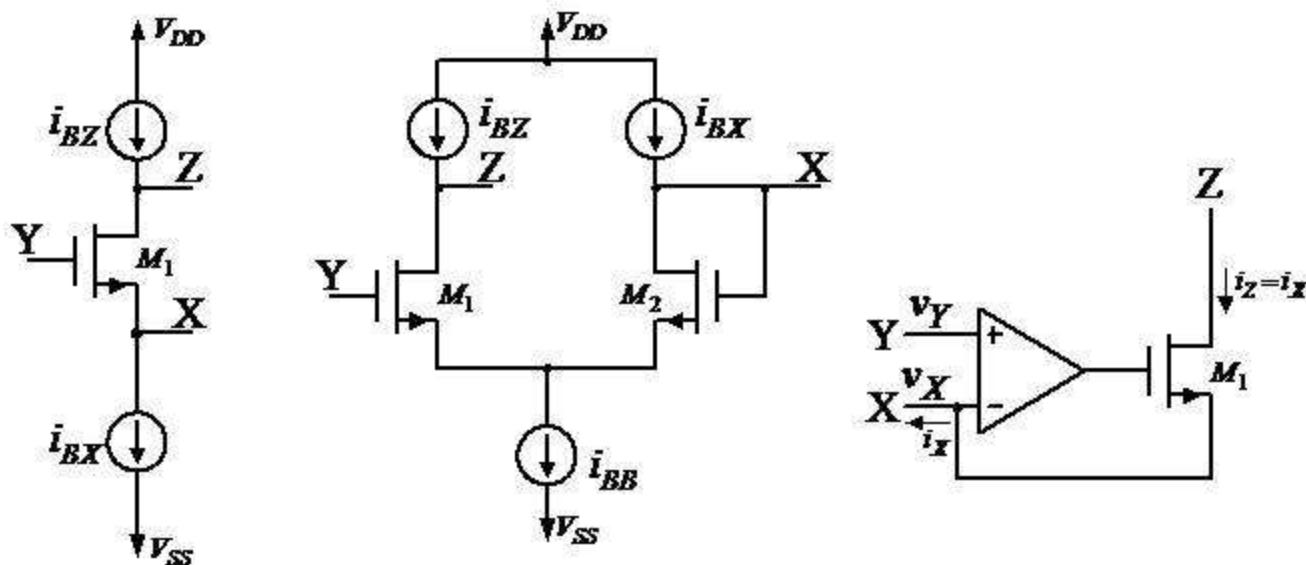
Pojačavač napona sa povratnom spregom napravljen primenom strujnih prenosnika

MOS realizacije CCII

Negativni strujni prenosnik druge vrste (CCII-):

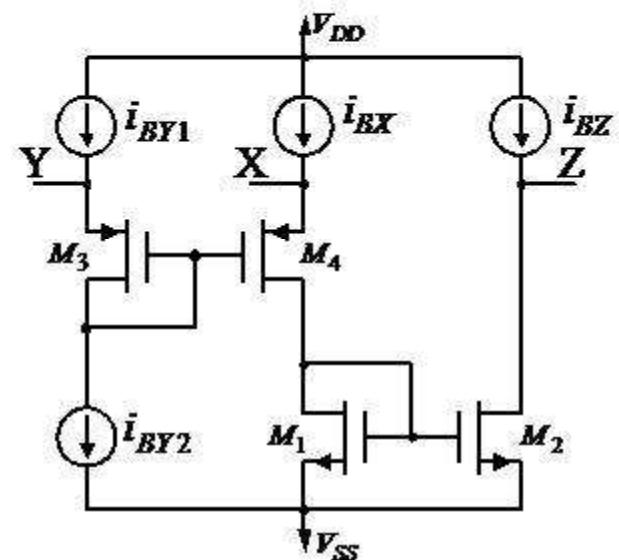
Najjednostavnija realizacija – jedan NMOS tranzistor polarisan strujnim izvorom ← naponi priključaka X i Y razlikuju se za V_{GS1} , što se može otkloniti dodavanjem jednog tranzistora za pomeranje nivoa

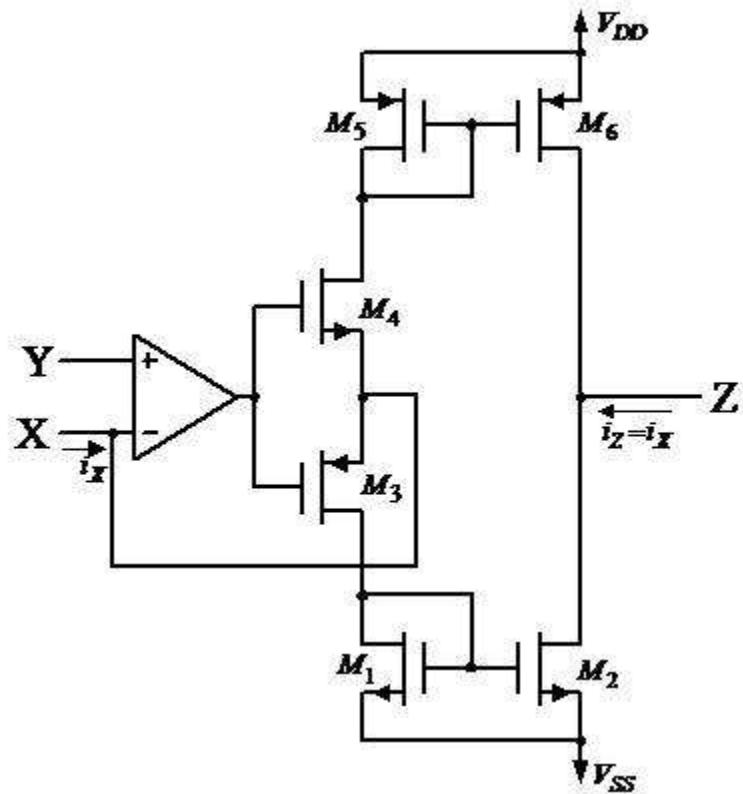
Druga realizacija – NMOS tranzistor u petlji povratne sprege operacionog pojačavača

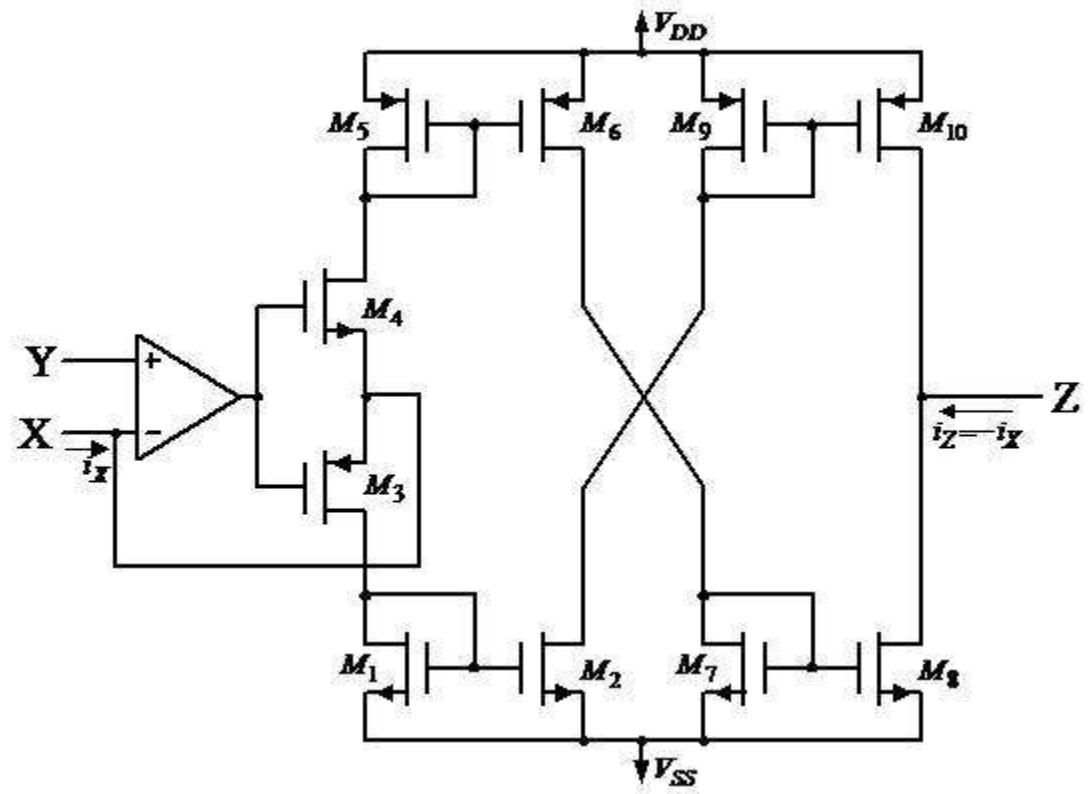
Pozitivni strujni prenosnik druge vrste (CCII+):

Približno kao CCI samo sa $i_y = 0$ ($i_{BY1} = i_{BY2} = i_{BX} = i_{BZ}$)

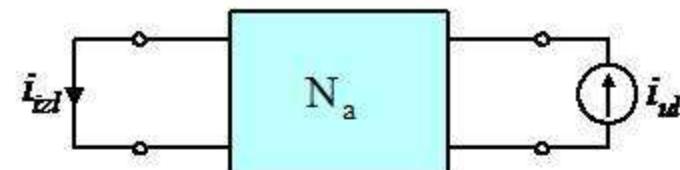
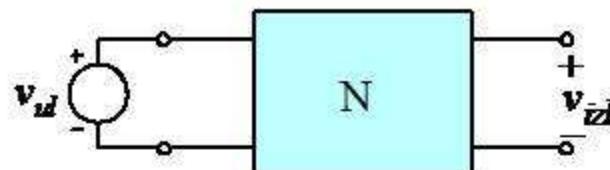

Simetrični CCII+ u CMOS tehnologiji

Simetrični CCII- u CMOS tehnologiji

Pridružene mreže

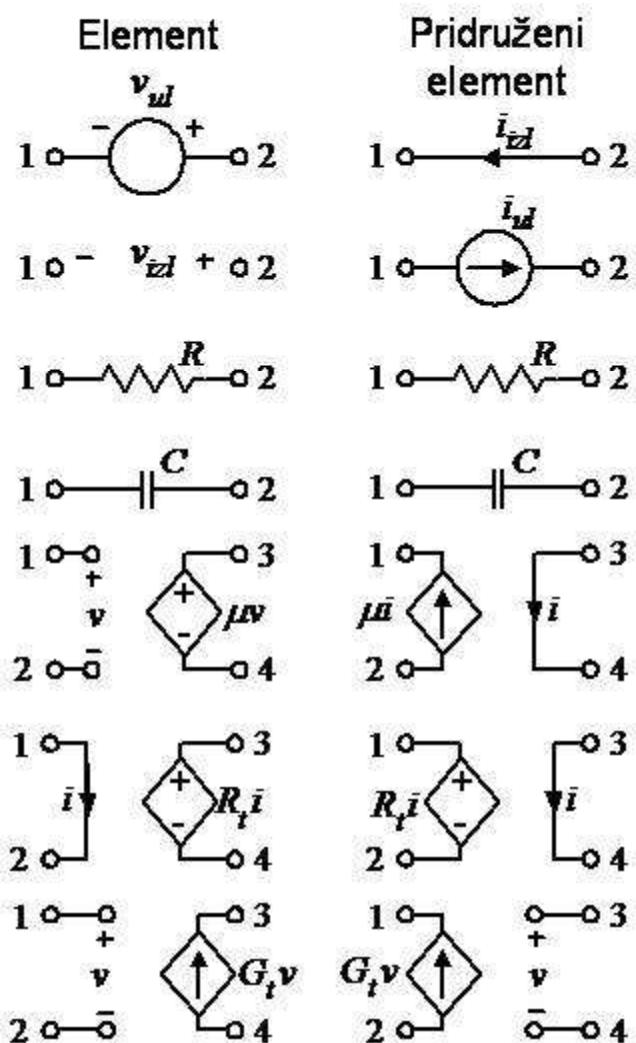
**Mreže N i N_a su međusobno
recipročne ako je zadovoljen uslov $\uparrow$**

$$v_{zL}/v_u = i_{zL}/i_u$$

Pridružena mreža N_a može da se napravi ako se svaki element mreže N zameni odgovarajućim pridruženim elementom $\rightarrow$

Polazeći od poznatih standardnih aktivnih RC – mreža, generisanjem pridruženih mreža mogu da se realizuju mreže sa strujnim prenosnicima koje realizuju iste prenosne funkcije kao standardna kola

Naponski pojačavač sa beskonačnom ulaznom impedansom i nultom izlaznom impedansom transformiše se u strujni pojačavač sa nultom ulaznom impedansom i beskonačnom izlaznom impedansom.

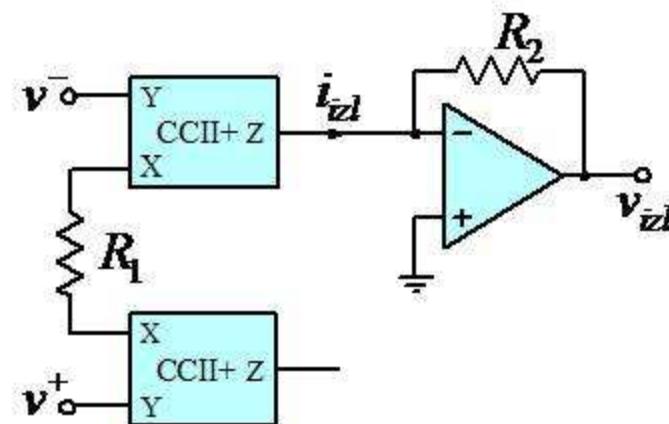
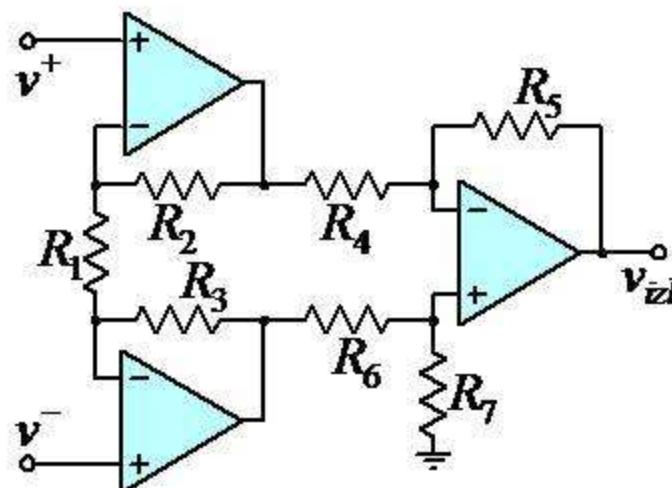
Instrumentacioni pojačavač

Instrumentacioni pojačavač napravljen od tri OP zahteva nekoliko uparenih otpornika da bi imao veliki CMRR

OP sa velikim pojačanjem imaju ograničeni AB proizvod, pa je propusni opseg CMRR relativno mali

Diferencijalni pojačavač sa velikim CMRR može takođe da se realizuje od dva strujna prenosnika i dva otpornika (i 1 OP), bez uparenih komponenata

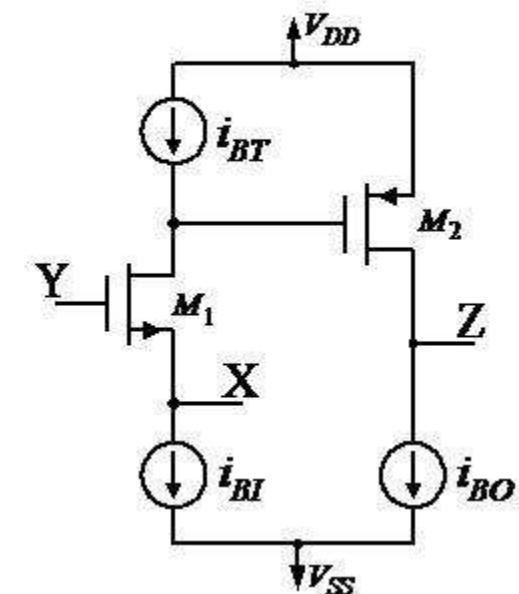
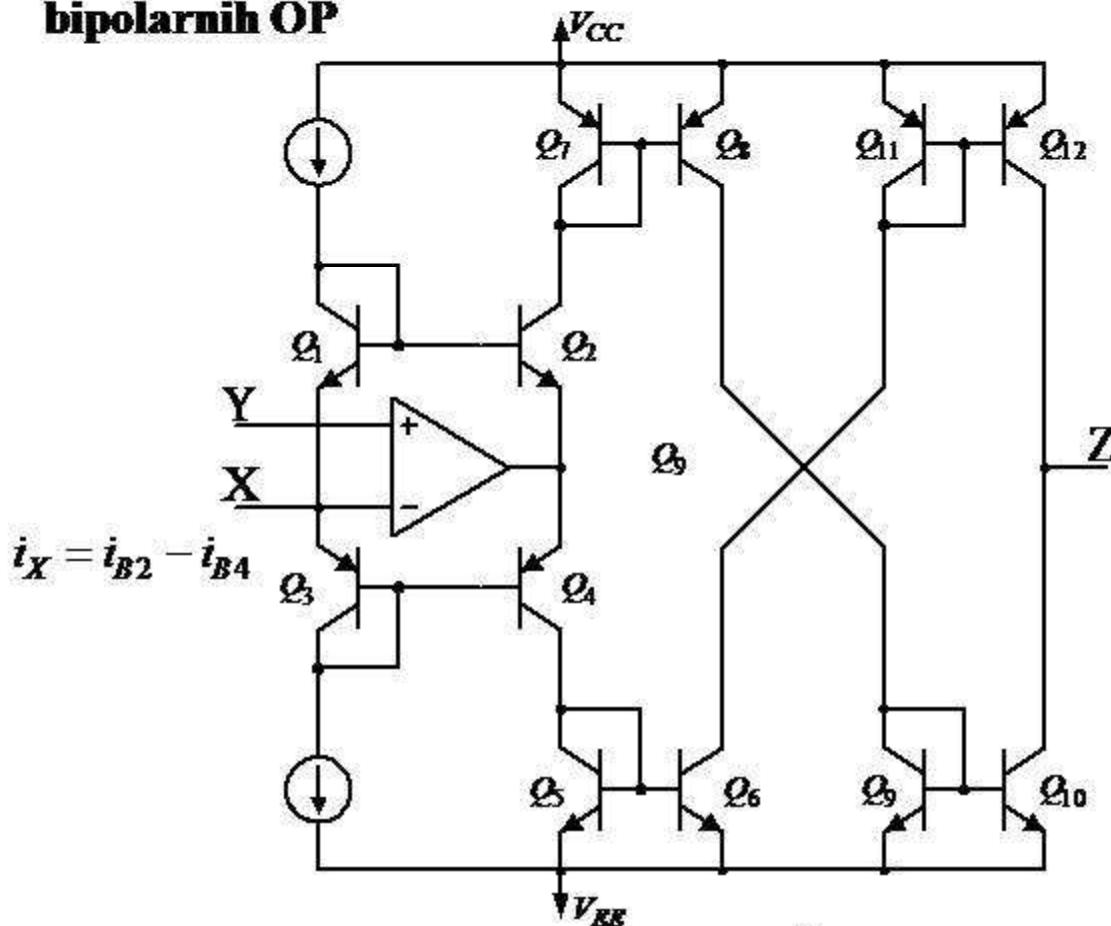
Propusni opseg pojačavača na bazi strujnih prenosnika je veliki i pri velikom pojačanju, pošto strujni prenosnici rade bez povratne sprege, bez ograničenja AB proizvoda

Strujni prenosnici druge vrste sa vrlo velikim strujnim pojačanjem - CCII ∞

Sastoje se od CCII- i transkonduktansnog izlaznog bafera

Bipolarne realizacije su složenije od konvencionalnih bipolarnih OP

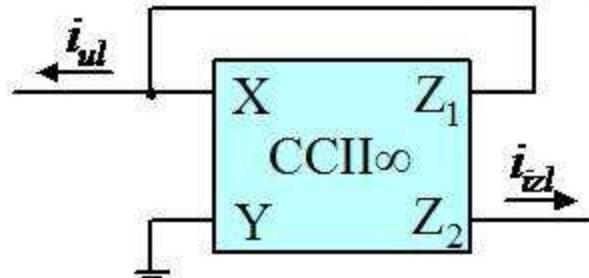
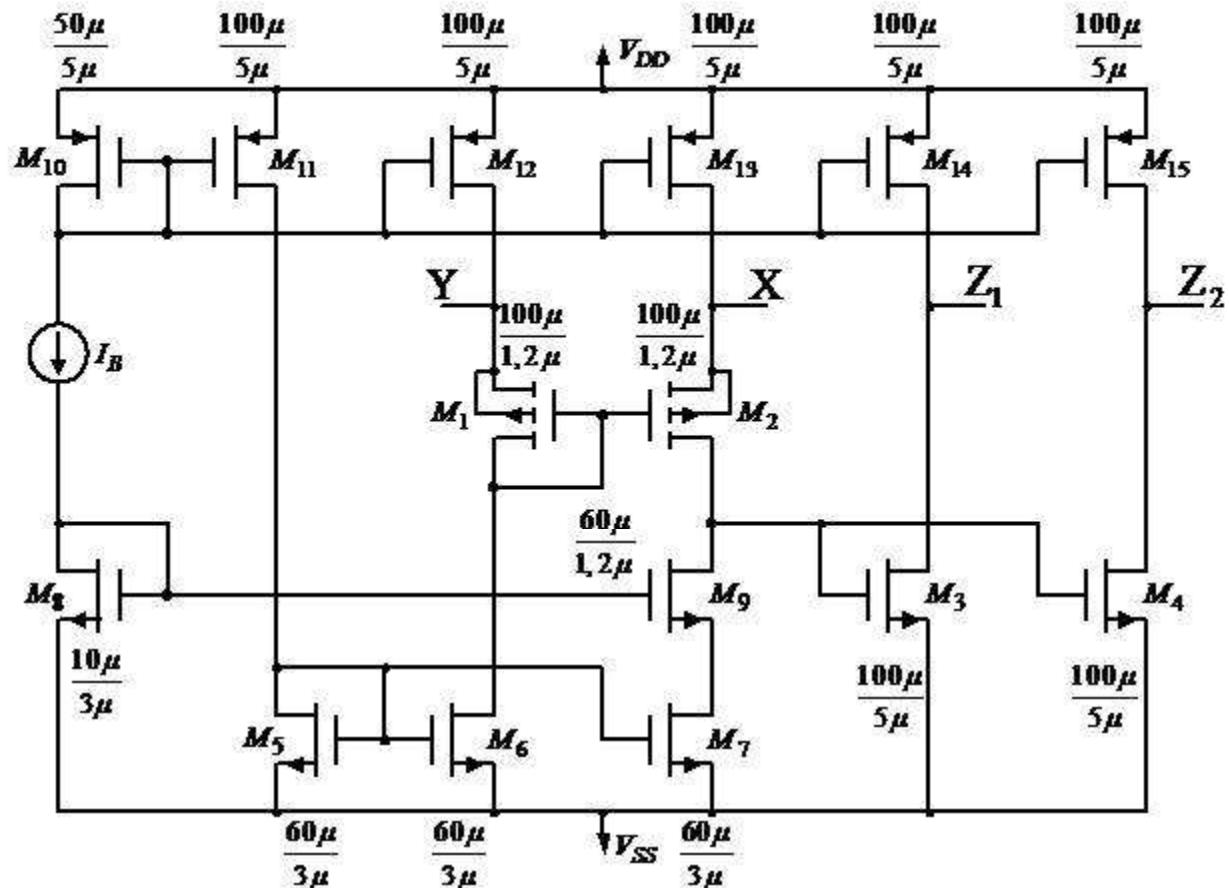
Primer: CCII ∞ u CMOS 1,2 μm tehnologiji

U nekim primenama može da se koristi kao direktna zamena za OP.

Ulagni PMOS naponski bafer (M_1, M_2) maksimizira opseg ulaznog napona, ali nije dobar za visoke učestanosti – veće su parazitne kapacitivnosti zbog lebdeće nwell oblasti

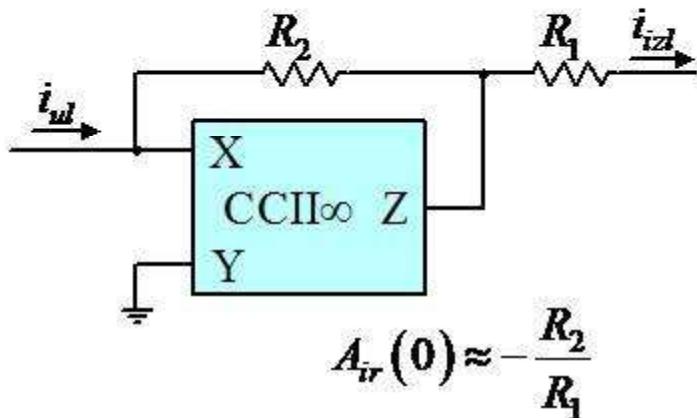
Dva identična izlaza omogućavaju primenu sa jediničnim strujnim pojačanjem:

CCII ∞ sa zatvorenom petljom = CCII+

Strujni pojačavač sa povratnom spregom

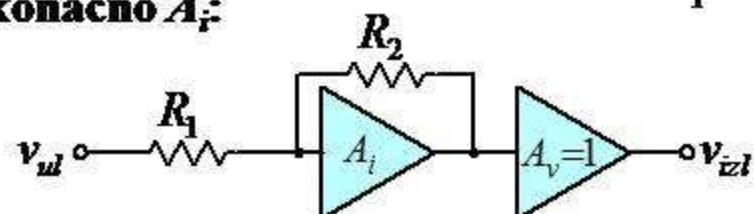
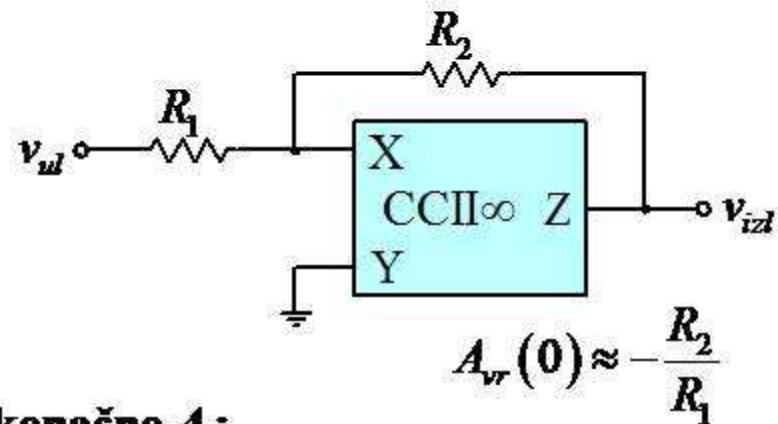
Izlazi Z1 i Z2 su kratkospojeni

Naponski pojačavač sa povratnom spregom

Izlazi Z1 i Z2 su kratkospojeni

Kompenzacioni kondenzator 5pF na gejtvovima M3 i M4

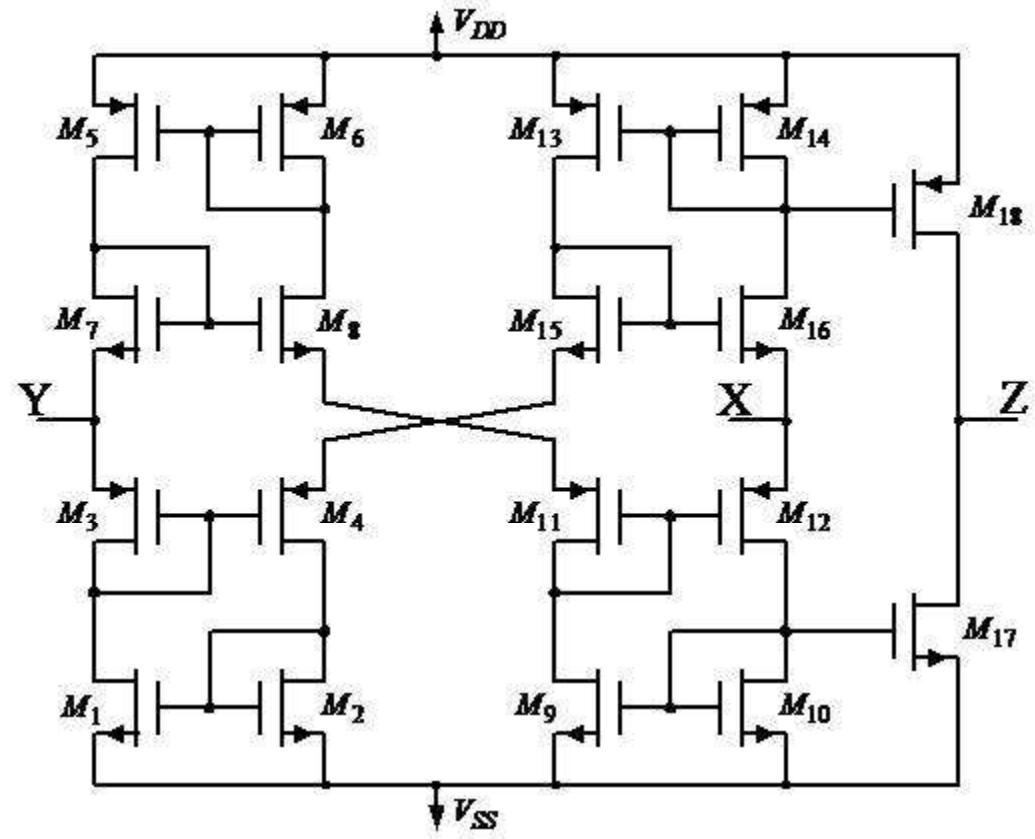
$$\frac{v_{izl}}{v_{in}} = -\frac{R_2}{R_1} \frac{A_i}{A_i + 1}$$

Strujni prenosnici treće vrste - CCIII

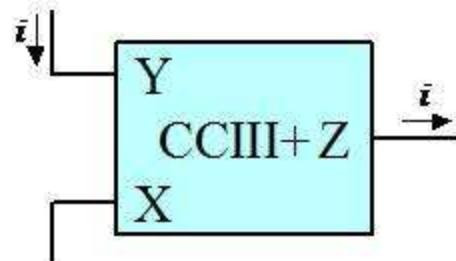
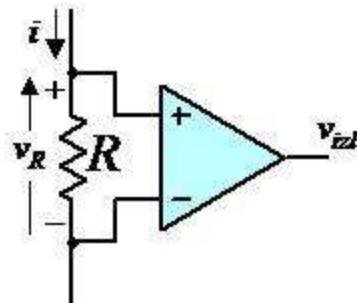
Slični su CCI, sem što struje ulaznih priključaka X i Y teku u suprotnim smerovima

Puš – pul topologija realizovana sa 4 obična CCI prenosnika

Glavna primena u merenjima struje, umesto šanta i operacionog pojačavača

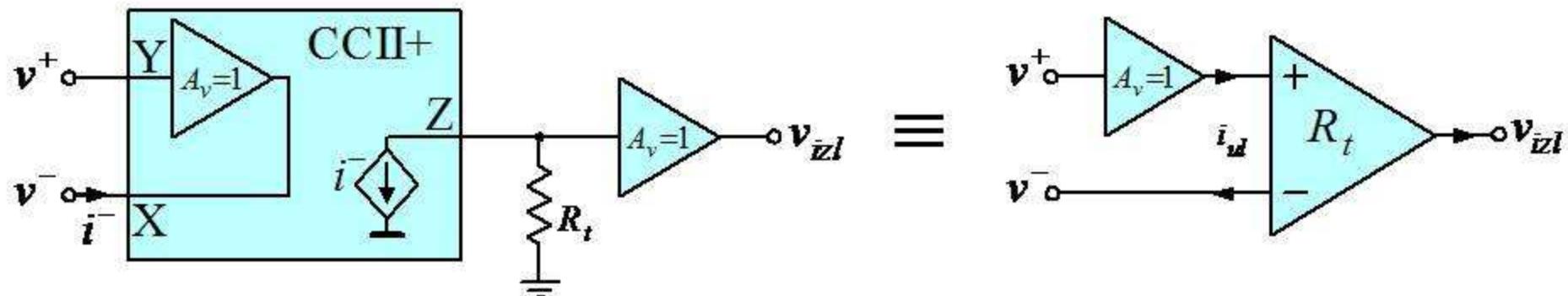

$$\begin{bmatrix} i_y \\ v_x \\ i_z \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} 0 & -1 & 0 \\ 1 & 0 & 0 \\ 0 & 1 & 0 \end{bmatrix} \begin{bmatrix} v_y \\ i_x \\ v_z \end{bmatrix}$$

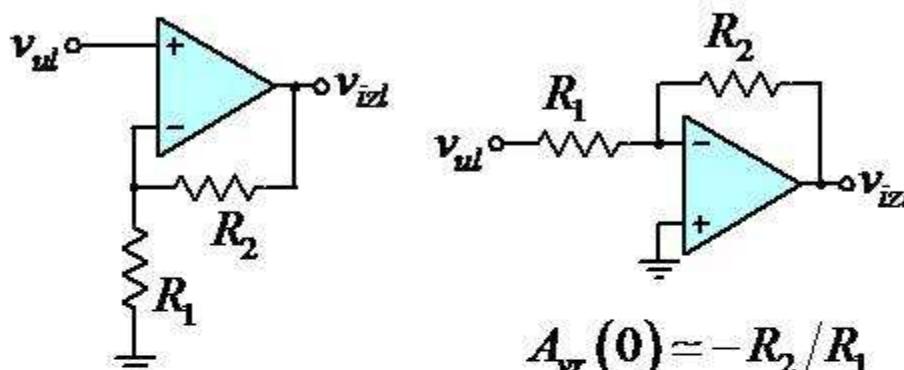

“Current feedback” operacioni pojačavači

“Current feedback” operacioni pojačavač predstavlja alternativu naponskom operacionom pojačavaču, pogodnu za realizaciju pojačavača sa velikim propusnim opsegom. Sastoji se od transrezistansnog operacionog pojačavača i jediničnog naponskog pojačavača na neinvertujućem ulazu. Karakteriše ga velika ulazna otpornost neinvertujućeg ulaza, mala ulazna otpornost invertujućeg ulaza i velika transrezistansa $R_t = v_{izl}/i^-$.

Topologija osnovnih pojačavačkih kola sa “current feedback” operacionim pojačavačima je ista kao sa standardnim naponskim operacionim pojačavačima:

Zbog veoma male ulazne otpornosti invertujućeg priključka, kružno pojačanje ne zavisi od otpornosti R_1 i jednako je R_t/R_2 , gde je R_t transrezistansa “current feedback” operacionog pojačavača (v_{izl}/i). Maksimalan propusni opseg se dobija ako se pojačanje sa povratnom spregom podešava promenom R_1 , a R_2 ima minimalnu vrednost koja obezbeđuje dovoljnu faznu marginu.

$$R_2 = \text{const} \Rightarrow \text{kružno pojačanje} \neq f(A_{vr}(0)) \Rightarrow \omega_g = \text{const} \neq f(A_{vr}(0))$$

$Q_1, Q_2, Q_3, Q_4 \leftarrow A_v = 1$

$Q_5, Q_6 \leftarrow$ str. ogledalo

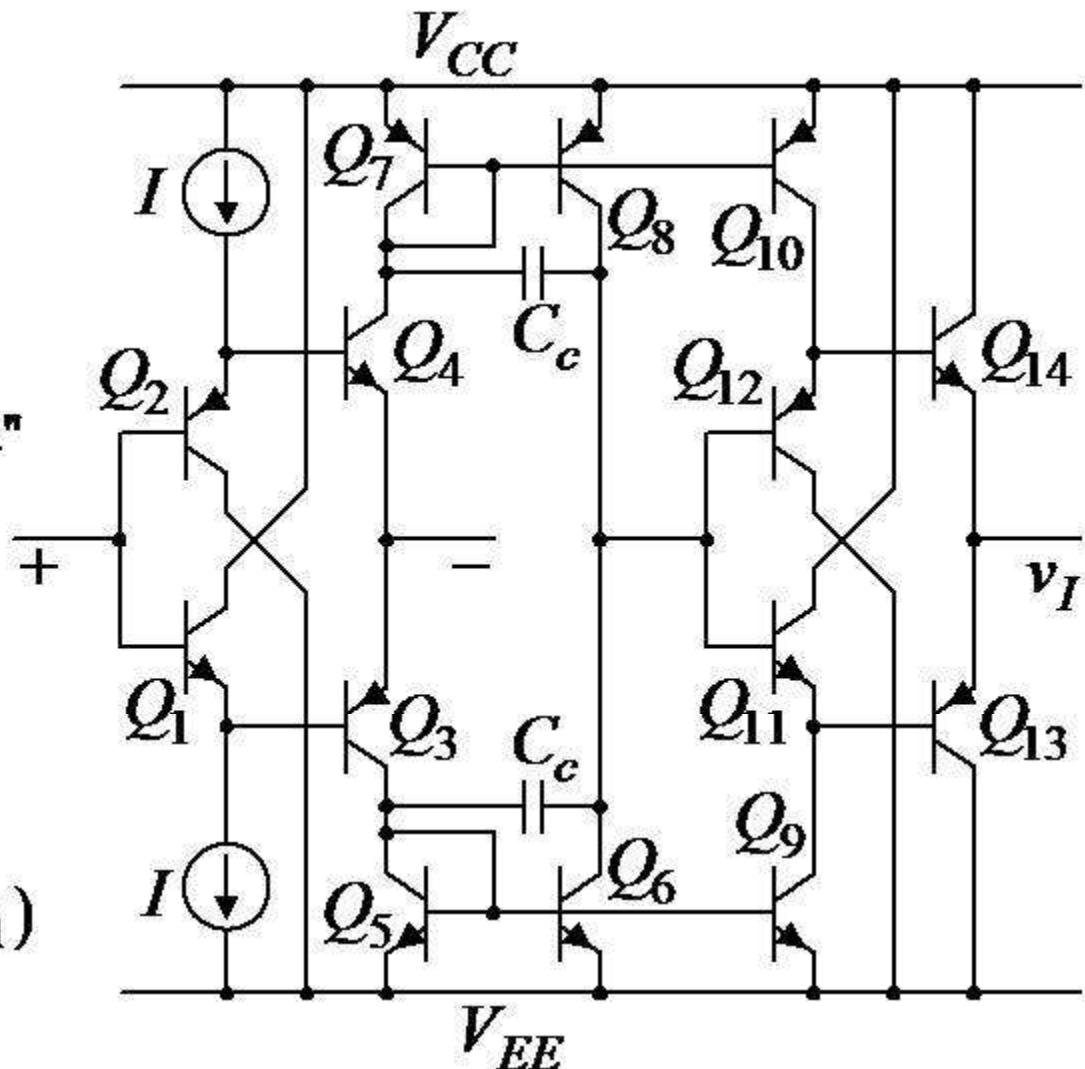
$Q_7, Q_8 \leftarrow$ str. ogledalo

$Q_9, Q_{10} \leftarrow$ "dinam. polarizacija"

$Q_{11}, Q_{12}, Q_{13}, Q_{14} \leftarrow A_v = 1$

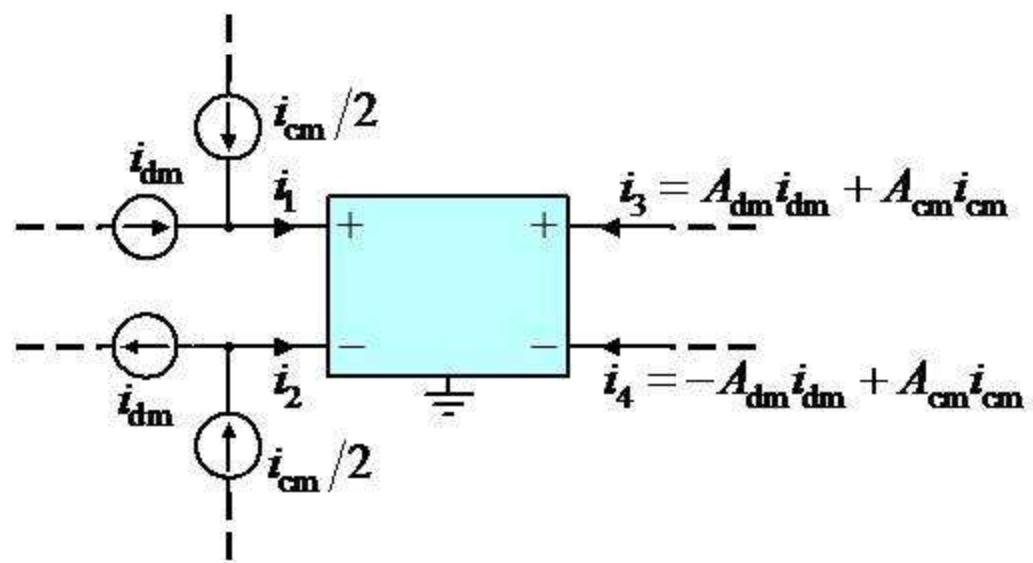
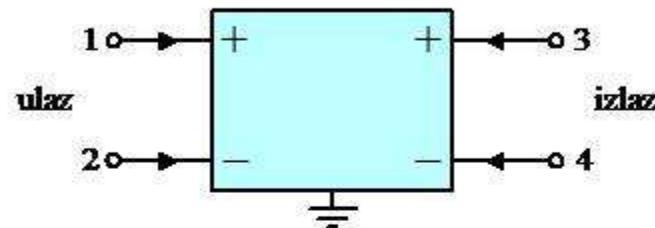
$$\omega_{p\text{dom}} \approx \frac{1}{(r_{ce}/2) \cdot 2C_c} = \frac{1}{R_t C_t}$$

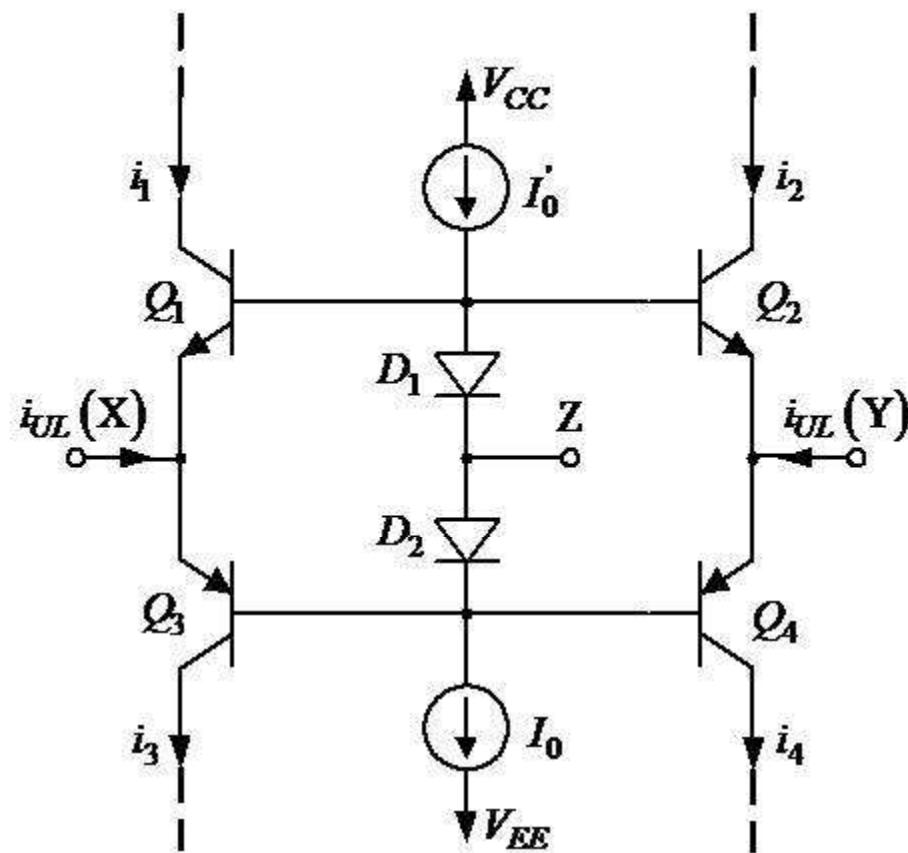
$$\omega_T \approx \omega_{p\text{dom}} \cdot \frac{R_t}{R_2} = \frac{1}{R_2 C_t} \neq f(R_l)$$

Pošto struja kroz C_c nije ograničena kao kada je na ulazu OP diferencijalni pojačavač sa strujnim izvorom u emitorima, SR je vrlo veliki (i do 5000 V/μs).

Strujni operacioni pojačavači

Ulagni diferencijalni stepen strujnog pojačavača

**2 Gilbertove poj.
ćelije →**

ulazni diferencijalni stepen →

**Jedna realizacija strujnog
operacionog pojačavača**

